ОПТИМІЗАЦІЯ СТАТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЩОДО ПРОВАЙДИНГУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

OPTIMIZATION OF STATIC OBSERVATIONS ON PROVIDING INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES

УДК 330.341.1.

Думанська І.Ю.
к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницький національний університет

У статті розглянуто особливості статистичного спостереження інноваційної діяльності підприємств Державною службою статистики. Проведено критичний аналіз інформаційного базису форм звітності з огляду на специфіку провайдингу інновацій. Досліджено та виокремлено критерії формування сукупності звітних одиниць для статичного обстеження інноваційної діяльності. Запропоновано напрями удосконалення інструментарію її аналізу та інформаційного забезпечення. Обґрунтовано включення окремих показників до форм статичного спостереження інноваційної діяльності з метою проведення її якісного моніторингу та аналізу.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, інновації, державна статистика, статичне спостереження, звітність, сукупність одиниць.*

В статье рассмотрены особенности статистического наблюдения инновационной деятельности предприятий Государственной службой статистики. Проведен критический анализ информационного базиса форм отчетности с учетом специфики провайдинга инноваций. Исследованы и выделены критерии формирования совокупности отчетных единиц для статистического обследования инновационной деятельности. Предложены направления совершенствования инструментария ее анализа и информационного обеспечения. Обосновано включение отдельных показателей форм статического наблюдения инновационной деятельности с целью проведения ее качественного мониторинга и анализа.

Ключевые слова: *инновационная деятельность, инновации, государственная статистика, статическое наблюдение, отчетность, совокупность единиц.*

In the article the peculiarities of statistical observation of innovation activities of enterprises by the State statistics service. A critical analysis of the informational basis of the reporting forms, taking into account the specifics of providing innovation. Researched and identified criteria for the formation of the population of reporting units for statistical surveys of innovative activity. The directions of improving the tools of analysis and information management. Justified the inclusion of separate indicators of the forms of static monitoring the innovation activities with the objective of carrying out quality monitoring and analysis.

Key words: *innovative activity, innovation, government statistics, static monitoring, reporting, set units.*

Постановка проблеми. В умовах інноваційної економіки процеси інноваційного розвитку промислових підприємств стають першочерговими об'єктами управління, яке у свою чергу потребує відповідних аналітичних даних, що слугуватимуть оцінці проблем та тенденцій цих процесів на різних рівнях та розробці відповідних регулюючих заходів. Першочерговим джерелом таких даних зазвичай вважаються дані статистичних спостережень та статистичного аналізу.

Поряд з тим серед фахівці побутує думка про те, що статистичні показники щодо інновацій, які наводяться у звітності, не дозволяють зробити остаточного висновку про ефективність інноваційної діяльності, її вплив на розвиток як окремого підприємства, так і певної галузі та економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оцінки інноваційної діяльності підприємств з використанням певної системи індикаторів присвячують свої дослідження відомі вітчизняні вчені, зокрема: Н.П. Гончарова, А.В. Гриньов, Б.М. Данилишин, В.І. Захарченко, С.М. Ілляшенко, О.Є. Кузьмін, Д.О. Куліков, М.М. Меркулов, Л.І. Федулова, С.В. Філиппова, Д.М. Черваньов, А.І. Яковлєв. Водночас застосування на практиці запропонованих ними методик аналізу інноваційної діяльності підприємств часто стикається з проблемою інформаційного забезпечення в існуючій системі статистичного обліку.

Постановка завдання. Метою публікації є дослідження методології статистичного аналізу інноваційної діяльності підприємств та обґрунтування напрямів удосконалення інструментарію її аналізу та інформаційного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базисом для здійснення моніторингу інноваційної діяльності підприємств в Україні органами статистики є Методологічні положення зі статистики інноваційної діяльності (далі – Методологічні положення) розроблені на виконання заходів із реалізації Стратегії розвитку державної статистики на період до 2012 року [1].

Метою розроблення Методологічних положень є визначення порядку організації та методології проведення державних статистичних спостережень зі статистики інноваційної діяльності та поширення їх результатів; основні розрахункові показники зі статистики інноваційної діяльності.

Методологічні положення ґрунтуються на нормах Господарського кодексу України [2], Цивільного кодексу України [3], законів України «Про інформацію» [4], «Про державну статистику» [5], «Про інноваційну діяльність» [6], «Про наукову та науково-технічну діяльність» [7], «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [8], «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України» [9] та наказів Держстату «Про затвердження Положення про Реєстр статистичних одиниць та формування основ сукупностей одиниць статистичних спостережень за діяльністю підприємств» [10] і «Про затвердження структури плану статистичного спостереження та глосарія до нього» [11].

Під час розробки Методологічних положень були враховані запропоновані в Керівництві Осло [12] рекомендації щодо збирання та аналізу даних про інновації, основна система понять, що визначає різні типи інновацій та пов'язані з ними процеси, а також методологія їх вимірювання. Крім цього, взято до уваги методологічні рекомендації щодо обстеження інновацій у Європейському Союзі [13].

Основні принципи організації державних статистичних спостережень зі статистики інноваційної діяльності базуються на єдиних методологічних підходах, що забезпечують зіставність основних показників у динаміці. У показниках державного статистичного спостереження враховані міжнародні вимоги до статистичної інформації та міжнародна стандартна практика проведення обстежень інноваційної діяльності, що містяться у Керівництві Осло [12] та Методологічних рекомендаціях щодо обстеження інновацій у Євросоюзі [13].

Метою проведення державного статистичного спостереження інноваційної діяльності промислового підприємства за формою № 1-інновація є отримання статистичної інформації щодо кількості інноваційноактивних підприємств, обсягів витрат і фінансування їхніх робіт, а також результатів діяльності протягом року.

Результатом державного статистичного спостереження інноваційної діяльності промислового підприємства є первинна й узагальнена інформація, яку використовують для визначення: витрат на інновації за видами витрат, джерелами фінансування; впровадження нової або вдосконаленої продукції за рівнем інноваційності; кількості впроваджених інноваційних видів продукції за видами; обсягу реалізованої інноваційної продукції; кількості впроваджених у виробництво нових технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки або виробництва продукції) за видами.

Метою проведення державного статистичного спостереження інноваційної діяльності підприємства за формою № ІНН є отримання якісних статистичних даних, що характеризують інноваційну діяльність та зіставні з відповідними даними країн Європи.

Результатом державного статистичного спостереження інноваційної діяльності підприємства є первинна й узагальнена інформація щодо: продуктових, процесних, організаційних та маркетингових інновацій; видатків на інновації; інноваційних цілей; джерел інновацій; співпраці з іншими підприємствами (організаціями) в контексті інноваційної діяльності; чинників, що перешкоджають інноваційній діяльності; використання методів стимулювання нових ідей та творчих підходів серед співробітників тощо.

Державні статистичні спостереження зі статистики інноваційної діяльності мають такі основні характеристики (табл. 1).

Інструментарієм для проведення спостереження є бланк форми № 1-інновація (річна) «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства» та інструкція щодо її заповнення.

Державне статистичне спостереження проводиться щодо всіх юридичних осіб та їхніх відокремлених підрозділів, які здійснюють промислову діяльність незалежно від основного виду діяльності відповідно до форми державного статистичного спостереження № 1-інновація (річна) «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства».

Показники звіту відповідають даним документів бухгалтерського обліку – «Оборотно-сальдова відомість».

Таблиця 1

Характеристика державних статистичних спостережень зі статистики інноваційної діяльності*

Характеристики державного статистичного спостереження	Державні статистичні спостереження зі статистики інноваційної діяльності	
	промислового підприємства	підприємства
Форми, за якими здійснюються державні статистичні спостереження	№ 1-інновація (річна) «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства»	№ ІНН (одноразова) «Обстеження інноваційної діяльності підприємства»
Вид державного статистичного спостереження:		
– за ступенем охоплення одиниць	Несуцільне основного масиву	Несуцільне вибіркове
– за часом реєстрації даних	Поточне	Періодичне
Організаційна форма статистичного спостереження	Статистична звітність	
Спосіб проведення державного статистичного спостереження	Документальний облік	
Одиниця державного статистичного спостереження	Підприємство	
Респондент державного статистичного спостереження	Юридичні особи та їх відокремлені підрозділи, які здійснюють промислову діяльність незалежно від основного виду діяльності	Юридичні особи, основний вид економічної діяльності яких за КВЕД-2010 належить до розділів: 05–09, 10–33, 35, 36–39, 46, 49–53, 58, 61, 62, 63, 64–66, 71.
Органи, що здійснюють статистичне спостереження	Держстат, територіальні органи державної статистики	
Місце проведення державного статистичного спостереження	Регіони України: Автономна Республіка Крим, області, м.Київ та м.Севастополь	
Національні класифікації, що використовуються при проведенні державного статистичного спостереження	КВЕД – Класифікація видів економічної діяльності; КОПФГ – Класифікація організаційно-правових форм господарювання; КОАТУУ – Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України КС – Класифікація країн світу	

**Джерело: побудовано за [1]*

Державне статистичне спостереження за формою № 1-інновація «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства» є несуцільним спостереженням основного масиву, яке проводять з річною періодичністю.

Результати державного статистичного спостереження за формами № 1-інновація (річна) та № ІНН (одноразова) органи державної статистики формують на державному рівні: зведена інформація по країні в цілому; за регіонами (Автономна Республіка Крим, області, м. Київ та м.Севастополь), за видами економічної діяльності, за організаційно-правовими формами та за чисельністю працюючих (для міжнародних порівнянь).

За результатами розробки даних за формами № 1-інновація (річна) та № ІНН (одноразова) на підставі первинних звітів підприємств у розрізі регіонів органи державної статистики формують архів та часові ряди даних, що зберігаються у терміни, передбачені постановкою задачі на програмне забезпечення відповідних державних статистичних спостережень.

При поширенні даних користувачам органи державної статистики забезпечують дотримання конфіденційності даних.

Інформаційне навантаження структури бланка за розділами представлена на рис. 1 нижче.

Основними статистичними публікаціями зі статистики інноваційної діяльності є: доповіді: «Інноваційна діяльність промислових підприємств України»; «Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період _____ роки (за міжнародною методологією)»; статистичні бюлетені: «Статистичний бюлетень (№ 1, № 2)»; статистичні збірники: «Україна в цифрах у ___ році», «Регіони України», «Статистичний щорічник України», «Наукова та інноваційна діяльність в Україні», «Промисловість України»; таблиці для веб-сайту Держстату.

На запити користувачів органи державної статистики надають статистичну інформацію за формами № 1-інновація (річна) та № ІНН (одноразова) у зведеному вигляді на паперових, магнітних та електронних носіях, засобами зв'язку (у т.ч. розміщення на веб-сайті).

Формування сукупності звітних одиниць зі статистики інноваційної діяльності відбувається відповідно до Положення про Реєстр статистичних одиниць (РСО) та формування основ вибірки сукупностей одиниць статистичних спостережень за діяльністю підприємств, затвердженого наказом Держкомстату від 16.12.2009 № 481 [10], та Порядку користування даними Реєстру статистичних одиниць, затвердженого наказом Держкомстату від 10.02.2011 № 28 [14].

Формування сукупності звітних одиниць для проведення державного статистичного спостереження за формою № 1-інновація (річна) «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства» у році, наступному за звітним, органи державної статистики здійснюють на центральному рівні щорічно.

До сукупності звітних одиниць уключають об'єкти державних статистичних спостережень, які мають такі ідентифікаційні та класифікаційні ознаки (табл. 2).

Отже, існуючі дані вітчизняної статистики щодо інноваційної діяльності підприємств є недостатніми як для повної характеристики їх інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу, так і для визначення впливу інноваційної діяльності на інноваційний розвиток підприємств.

Узагальнення показників аналізу інноваційної діяльності органами статистики надає змогу стверджувати, що переважна їх більшість повторюється, і за основу найчастіше беруться дані, які використовує вітчизняна офіційна статистика. Угрупування основних показників

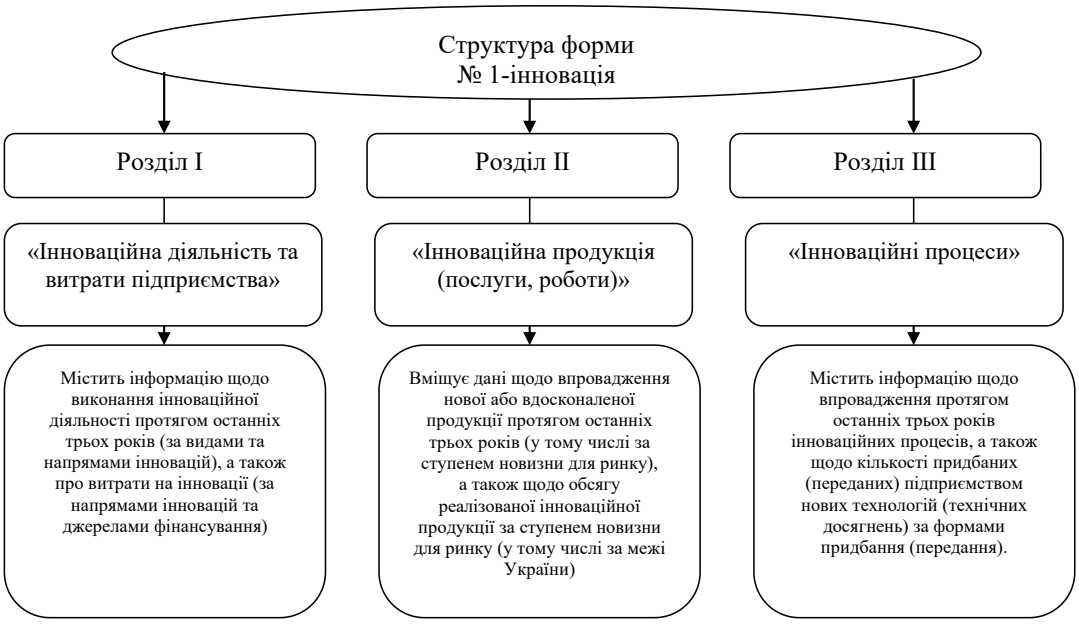

Рис. 1. Інформаційне навантаження структура форми № 1-інновація «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства»*

**Джерело: узагальнено автором на основі [1]*

оцінки інноваційної діяльності підприємств відповідно до напрямків, зазначених в Європейському інноваційному табло та статистичній

формі «№ 1-інновація», дозволило визначити такі ключові аналітичні блоки: 1) інновації (структура та якість); 2) інноваційна продукція; 3) інноваційні процеси та технології; 4) інноваційні витрати, інноваційні інвестиції, джерела фінансування інновацій; 5) ефективність інноваційної діяльності; 6) інноваційний потенціал: людський інноваційний потенціал, інтелектуальна власність, ресурсне забезпечення інноваційної діяльності, інноваційна культура та клімат.

Аналіз сукупності показників у проведеному вище дослідженні, дозволив визначити декілька рівнів деталізації аналізу інноваційної діяльності:

1) аналіз інноваційної діяльності в цілому по підприємству (інноваційної активності) – у показниках загальної кількості впроваджених та реалізованих інновацій, загального обсягу інноваційних витрат, загальної ефективності інноваційної діяльності, тощо;

2) аналіз структури інноваційної діяльності підприємства – у показниках структури інновацій за видами, структури інноваційних витрат за напрямками, структури інноваційних інвестицій за джерелами фінансування, тощо;

3) аналіз окремих видів інновацій (продукції, проектів, процесів) – у показниках якості, конкурентоспроможності, новизни тощо певної інноваційної продукції, тривалості певного інноваційного процесу, ефективності впровадження певної інновації тощо.

Поряд з тим запропоновані методики мають низку спільних недоліків: 1) деякі з них мають описовий характер, де не простежуються базові дані фінансової або статистичної звітності, необхідні для їх розрахунку, що ускладнює їх розуміння та застосування на практиці; 2) системи індикаторів містять як кількісні (абсолютні та відносні), так і якісні показники, що ускладнює інтегральну оцінку інноваційної діяльності та розвитку підприємств; 3) досі в літературних джерелах немає чітко ієрархічно збудованої системи показників оцінки інноваційної діяльності та інноваційного розвитку підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнення результатів досліджень дозволяє обґрунтувати такі основні напрями удосконалення інструментарію аналізу інноваційної діяльності та інноваційного розвитку промислових підприємств для статичного спостереження:

Аналіз інноваційного розвитку підприємства має фокусуватись у двох напрямах: аналіз власне розвитку та ознак його інноваційності – інноваційної активності та інноваційного потенціалу, що вимагає удосконалення інструментарію статистичного аналізу інноваційного розвитку підприємств на засадах поєднання індикаторів їх інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу з індикаторами, як найменш фінансовими, що віддзеркалюють їх розвиток;

Індикатори розвитку, інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу промислових підприємств потребують класифікації та побудови у вигляді єдиної ієрархічної системи показників, яка дозволить оцінювати тенденції інноваційного розвитку (діяльності, потенціалу) та визначати чинники впливу на них на різних рівнях деталізації.

Удосконалення інструментарію аналізу інноваційного розвитку промислових підприємств та застосування його на практиці потребує належного інформаційного забезпечення, яке ймовірно не зможе бути реалізовано в межах існуючого обов'язкового фінансового та статистичного обліку та вимагатиме якнайменш відповідного удосконалення управлінського обліку на певному підприємстві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методологічні положення зі статистики інноваційної діяльності, ю затвердженні наказом Державної служби статистики України від 10.01.2013 № 3 [Електронний ресурс]. –

Таблиця 2

Критерії формування сукупності звітних одиниць для статичного обстеження інноваційної діяльності*

№ п/п	Назва критеріїв	Класифікації	Ознаки критеріїв формування державного статистичного спостереження за формою	
			№ 1- інновація (річна) «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства»	№ ІНН (одноразова) «Обстеження інноваційної діяльності підприємства»
1	Інституційний сектор економіки	КІСЕ	S.11 «Нефінансові корпорації»	
2	Тип статистичної одиниці	Довідник типів статистичних одиниць	Підприємство	
3	Організаційно-правова форма господарювання	КОПФГ	Коди: 110–190, 193, 270, 310, 340, 410, 425, 435, 510–540, 590, 610, 930, 935, 995	Коди: 120–193, 200–270, 310, 390, 500–590, 600–620, 915–940
4	Вид економічної діяльності	КВЕД	секції B, C, D, E (розділи: 05–38)	розділи: 05–09, 10–33, 35, 36–39, 46, 49–53, 58, 61, 62, 63, 64–66, 71.
5	Територіальні одиниці	КОАТУУ	Відповідно до адміністративно-територіального устрою	
6	Розмір підприємства	х	х	від 10 працівників
7	Ознака економічної діяльності	Довідник стану статистичної одиниці	Активне	

**Джерело: побудовано за [1]*

Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/08/metod_3.pdf

2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV станом на 02.09.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zako№ .rada.gov.ua/cgi-bi№ /laws/mai№ .cgi?№ reg=436–15

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV станом на 16.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zako№ 1.rada.gov.ua/cgi-bi№ /laws/mai№ .cgi?№ reg=435–15

4. Закон України «Про інформацію» від 02.10.92 № 2657-XII станом на 09.05.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zako№ 1.rada.gov.ua/cgi-bi№ /laws/mai№ .cgi?№ reg=2657–12

5. Закон України «Про державну статистику» від 02.10.92 № 2657-XI станом на 09.05.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zako№ 1.rada.gov.ua/cgi-bi№ /laws/mai№ .cgi?№ reg=2614–12

6. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40 – IV станом на 02.10.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zako№ 2.rada.gov.ua/laws/show/40–15

7. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13.12.91 № 1977-XII станом на 06.01.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zako№ 1.rada.gov.ua/cgi-bi№ /laws/mai№ .cgi?№ reg=1977–12

8. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15.05.2003 р. №№ 755-IV станом на 27.08.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zako№ 1.rada.gov.ua/cgi-bi№ /laws/mai№.cgi?№ reg=755–15

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України» від 22.01.1996 р. № 118 станом на 04.02.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zako№ 1.rada.gov.ua/cgi-bi№ /laws/mai№ .cgi?№ reg=118–96-%EF

10. Наказ Держкомстату «Про затвердження Положення про Реєстр статистичних одиниць та формування основ вибірки сукупностей одиниць статистичних спостережень за діяльністю підприємств» від 16.12.2009 р. № 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

11. Наказ Держкомстату «Про затвердження структури плану статистичного спостереження та глосарія до нього» від 29.12.2009 р. № 498 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua – Назва з титул. екрана.

12. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по ин-новациям / Совместная публикация ОЭСР и Евростата. – [Третье изд.] – М.: ЦИСН, 2010. – 192 с.

13. The Commuity Iovatio№ Survey 2008. Methodological recommedatios. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/e№ /

14. Порядок користування даними Реєстру статистичних одиниць; затверджений наказом Держкомстату від 10.02.2011 р. № 28. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/edrpoy/

REFERENCES:

1. Metodolohichni polozhennia zi statystyky innovatsiinoi diialnosti,yu zatverdzhenni nakazom Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy vid 10.01.2013 # 3 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/08/metod_3.pdf

2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 # 436-IV stanom na 02.09.2011 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zako#.rada.gov.ua/cgi-bi#/laws/mai#.cgi?#reg=436-15

3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. # 435-IV stanom na 16.09.2011 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zako#1.rada.gov.ua/cgi-bi#/laws/mai#.cgi?#reg=435-15

4. Zakon Ukrainy «Pro informatsiiu» vid 02.10.92 # 2657-XII stanom na 09.05.2011 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:http://zako#1.rada.gov.ua/cgi-bi#/laws/mai#.cgi?#reg=2657-12

5. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu statystyku» vid 02.10.92 # 2657-XI stanom na 09.05.2011 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zako#1.rada.gov.ua/cgi-bi#/laws/mai#.cgi?#reg=2614-12

6. Zakon Ukrainy «Pro innovatsiinu diialnist» vid 04.07.2002 # 40– IV stanom na 02.10.2011 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zako#2.rada.gov.ua/laws/show/40-15

7. Zakon Ukrainy «Pro naukovu ta naukovo-tekhnichnu diialnist» vid 13.12.91 # 1977-XII stanom na 06.01.2011 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zako#1.rada.gov.ua/cgi-bi#/laws/mai#.cgi?#reg=1977-12

8. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib ta fizychnykh osib-pidpryiemtsiv» vid 15.05.2003 r. # # 755-IV stanom na 27.08.2011 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://zako#1.rada.gov.ua/cgi-bi#/laws/mai#.cgi?#reg=755-15

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Yedynyi derzhavnyi reiestr pidpryiemstv ta orhanizatsii Ukrainy» vid 22.01.1996 r. # 118 stanom na 04.02.2011 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zako#1.rada.gov.ua/cgi-bi#/laws/mai#.cgi?#reg=118-96-%EF

10. Nakaz Derzhkomstatu «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Reiestr statystychnykh odynyts ta formuvannia osnov vybirky sukupnostei odynyts statystychnykh sposterezhen za diialnistiu pidpryiemstv» vid 16.12.2009 r. # 481 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua

11. Nakaz Derzhkomstatu «Pro zatverdzhennia struktury planu statystychnoho sposterezhennia ta hlosariia do noho» vid 29.12.2009 r. # 498 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua – Nazva z tytul. ekrana.

12. Rukovodstvo Oslo. Rekomendatsyy po sboru y analyzu dann ykh po yn-novatsyiam / Sovmestnaia publykatsyia OESR y Evrostata. – [Trete yzd.] – M.: TsYSN, 2010. – 192 s.

13. The Commu#ity I##ovatio# Survey 2008. Methodological recomme#da-tio#s. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/e#/

14. Poriadok korystuvannia danymy Reiestru statystychnykh odynyts; zatverdzhenyi nakazom Derzhkomstatu vid 10.02.2011 r. # 28. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://ukrstat.org/uk/edrpoy/